

ПРОБЛЕМА ВИБОРУ І ЙОГО ЦІНА. АЛЬТЕРНАТИВНА ВАРТІСТЬ

Праворуч підеш – коня загубиш, ліворуч підеш – шаблю зламаєш, прямо підеш – голови не знесеш.

Народна казка

Прочитавши цей параграф, ти дізнаєшся:

- ◆ Чому люди не можуть одержати всі блага, яких потребують.
- ◆ Що таке “обмежені ресурси”.
- ◆ Чому люди мають вибирати — що виробляти і в якому обсязі.
- ◆ Що втрачають люди, вирішивши виробляти певні блага.
- ◆ Що таке виробничі можливості суспільства і як їх можна проілюструвати.
- ◆ Що треба враховувати, приймаючи рішення.
- ◆ За яких умов вибір буде найкращим.

5.1. Обмеженість виробничих ресурсів

Ти знаєш, що під час вироблення необхідних товарів та послуг, здатних задовольнити людські потреби, люди застосовують різноманітні виробничі ресурси. Їх кількість у природі та економічному обсягу є обмеженою, а деякі з них взагалі вважаються рідкісними. Що ж ми вкладаємо в поняття “обмеженість”?

Орні землі, пасовиська, корисні копалини, лісові масиви та інші *різновиди природних ресурсів* обмежені територією країни, особливостями геологічного складу її ґрунтів, географічним положенням, кліматичними особливостями та низкою інших чинників.

З курсу “Географія України” ти вже знаєш, що в нашій країні розвідано понад 90 різновидів корисних копалин. На території України розміщується понад 75% запасів марганцевої руди, 31% — залізної руди, 40% — титанової руди, 28% кам’яного вугілля всіх країн СНД. На підставі цих даних можна дійти

таких висновків: природа не пошкодувала корисних копалин для нашої країни, проте розміщені вони по її території вельми нерівномірно. Утім це корисні копалини, необхідні для виробництва потрібних людям товарів.

Обмеженість трудових ресурсів зумовлена загальною кількістю населення країни і часткою працездатних людей у його складі. Обмеженою є також кількість людей певної спеціальності та певного рівня кваліфікації, вкрай необхідних для виробництва суспільних благ. Створення сучасних засобів теле- й радіозв'язку із використанням космічних супутників і антен потребує людей зі спеціальними професійними здібностями та знаннями. А чи є в суспільства такі фахівці? До того ж потрібна певна їх кількість, і жити вони мають у тих містах, де вироблятиметься й обслуговуватиметься це обладнання.

Обмеженість капітальних ресурсів (верстатів, обладнання, заводів, транспортних засобів тощо) визначена всім попереднім економічним розвитком кожної країни, досягнутим технологічним рівнем виробництва, наявними можливостями імпорту капітальних ресурсів. Звісно, можна побудувати нові фабрики та ферми, шосе й канали, виготовити обладнання. Проте для цього потрібен час і, знову-таки, ресурси для їх створення. Якщо ми вирішимо виробити певний товар, здатний сьогодні задовольнити якусь потребу людини, постануть проблеми пошуку капітальних ресурсів та створення обладнання нового покоління з дещо вищими технологічними можливостями.

Про *обмеженість підприємницьких здібностей* ми вже говорили. За деякими оцінками, незначна частина працездатного населення країни може бути вдалими підприємцями. Безперечно, до країни можна запросити закордонних кваліфікованих менеджерів чи то підготувати власні кваліфіковані кадри, проте це потребує часу і коштів.

Таким чином, про обмеженість ресурсів свідчить проблема абсолютного вичерпання ресурсів та їх кількісної визначеності в певному місці й у певний час, а також їх дефіцит. Але це лише частина змісту поняття "обмеженість".

Наслідком обмеженості ресурсів є неможливість задоволення всіх потреб суспільства одночасно в будь-який певний момент. Граничність ресурсів, їх кількісна обмеженість, а також рідкісність деяких особливо цінних ресурсів зумовлюють певні межі виробничої діяльності. Від наявних у суспільстві ресурсів можливо отримати певний обсяг матеріальних благ та послуг.

Суспільство не здатне виробити весь той обсяг товарів та послуг, який відповідає абсолютним (ідеальним) потребам.

Чи спроможне суспільство подолати цю “обмеженість”? Адже тут розвивається виробництво, відкриваються нові родовища корисних копалин, з’являються нові технологічні рішення та спроби обробки. Завдяки засобам масової інформації суспільство має змогу активно формувати розумні потреби у своїх громадян.

Ймовірно, неспроможне. Адже ми вже наголошували, що потреби породжують стимули для розвитку виробництва, створення нових благ та послуг, але потреби — динамічніші й необмеженіші в своєму розвитку, на відміну від процесу виробництва, що об’єктивно має певний *лаг* (період) запізнення їх реалізації.

Обмеженість — основна умова господарської діяльності людей. Саме вона зумовлює цілу низку економічних процесів у суспільстві та існуючих у ньому проблем. Усвідомлення цього — вихідна точка розуміння економіки загалом.

“Обмеженість” ресурсів була причиною того, що люди почали закріплювати у власність наявні ресурси, а від застосування їх у виробництві намагаються отримати дохід. Вивчаючи курс економіки, ти дізнаєшся, що внаслідок використання трудових ресурсів власники їх отримують дохід у вигляді заробітної платні, від використання природних ресурсів — ренту, капітальних ресурсів — орендну платню або прибуток, а від застосування підприємницьких здібностей у виробництві — прибуток.

З давніх-давен у життя людей увійшла також фундаментальна проблема вибору. Обмеженість ресурсів вимагала створення якомога складніших та ефективніших механізмів господарювання й управління, за допомогою яких можна прийняти правильне рішення, зробити оптимальний вибір за умов обмежених ресурсів.

5.2. Проблема вибору. Ціна вибору

Проблема вибору полягає в тому, що внаслідок обмеженості ресурсів порівняно з масштабами людських потреб завжди доводиться вибирати, на що саме витратити ці ресурси.

Але, по-перше, потреби людини можна задовольнити в різний спосіб (потребу в їжі — за допомогою бутерброда або піци, смаженої картоплі або вермішелі тощо), а, по-друге, практично кожен ресурс

можна використати по-різному (з деревини, приміром, можна зробити меблі, папір, сірники, яхти, олівці, будматеріали і багато іншого). Одне слово, проблема вибору має свою особливу складність, бо означає відмову від певних благ заради інших.

Якщо суспільство вирішить, що з цієї деревини вироблятимуть папір, зникає можливість застосувати її для вироблення меблів, олівців тощо. Отже, будь-який вибір передбачає як наслідок якісь відкинуті рішення. Отже, можна говорити про *ціну вибору*, тобто про ціну, яку сплачує людина або суспільство за те, чого вона (воно) не одержить внаслідок прийнятого рішення. Застосувавши частину обмежених ресурсів для досягнення певної мети (у нашому прикладі — виробництво паперу), ми позбавимося можливості застосувати ті самі ресурси з іншою метою.

Розглянемо таку ситуацію. На певній ділянці землі ти можеш збудувати автостоянку, автозаправну станцію, літнє кафе або магазин. Ти вирішив будувати автостоянку. Що ж буде ціною такого вибору? Альтернативною вартістю відведення цієї землі під автостоянку виявляться збитки, пов'язані з відмовою лише від найбажанішої серед решти альтернатив: чи то автозаправної станції, чи то кафе, чи то магазину, але не три об'єкти водночас.

Таким чином, термін "*ціна вибору*" (або *альтернативна вартість*) стосується найбажанішої серед необраних альтернатив. Що саме серед даних незатребуваних можливостей було найнеобхіднішим, визначається додатковими дослідженнями. Але право називатися такою ціною має лише те благо, яке за бажаністю посідало друге місце після обраного варіанта.

Альтернативна вартість — це вартість (цінність) найбільш пріоритетного серед благ, одержання якого стає неможливим за обраного способу використання обмежених ресурсів.